

د نړۍ ستر مذاهب

دا مختصره رساله دهغه کتاب له منځپانګې راخیستل شوی ده چی کلونه

مخکې (د نړۍ ستر مذاهب) په نامه چاپ شوی او خپور شوی وو

Ketabton.com

امین رنځور

لومړی چاپ: ۱۳۸۲ هـ ش

نشر وونکی: ترجمان خپرندویه ټولنه

کمپوز و ترتیب: جانان احمدزی

پټي: نیو کابل بک ستور بورډ بازار پېښور، میرویس کتاب پلورنځی ارګ بازار کندهار

اسلامي کتاب پلورنځی جلال اباد، اریاننا کتاب پلورنځی خوست صرافانو کوڅه

فهرست

د سرخبری / ۳	ټاو مذهب / ۳۰
هندو مذهب / ۶	ښتو مذهب / ۳۳
بودايي مذهب / ۱۰	يهوديت / ۳۶
زردشتي مذهب / ۱۶	عيسويت / ۴۱
کنفيوشي مذهب / ۲۴	مانويت / ۴۵

نوت: دا متن د ليکوال په اجازه له اصلي متن نه د کاپي په توګه بيا ځلي ليکل شوی دی

د سر خبری

یو نظر خو دادی چی له کله نه په نړی کی انسان دی شاید له همغی وراخی مذهب هم دی لپکن د مذاهبو او ادیانو تاریخ راته وایی چی عقاید او مذاهب د انسان له پیدایښته ډېر وروسته منځته راغلل ، کله چی انسان په خپل ځان او شاوخوا کی دومره غټو غټو تبدیلیانو ته گوري نو مجبورېږي چی خامخا یې په اړه سوچ فکر وکړي او کله چی فکر کوي نو ډیری غټی غټی باریکی مخی ته ورته راکځي .

انسان فکر وکړ چی دومره لویه نړی او په دی نړی کی انسانان ، رنگارنگ حیوانات ، اوبه هوا ، اور ، ونی بوتی ، کاني غرونه ، بارانونه بحرونه هواگانی ، رعدوبرق او داسی نور زرگونه مسایل دا ټول څنکه منځته راغلل او څنکه کنټرولېږي نو دا خبره یې تری نچور کړه چی بهر حال پاس یو څوک شته چی دا نظم یې راوستی یو داسی څوک چی په ټولو له پاسه دی . او همدا د مذهب ابتدا وه .

له دی وروسته خبره نوره مخکی لاړه او نورې خبرې راوتوکېدی هر سوچ فکر والا کس نوی نوی خبری راوویستلی چی سمی او غلطی دواړه پکی وی ، نو همدا وجه وه

چی دنیا کی رنگارنگ مذهبونه او دینونه پیدا شول دومره چی اوس یې مونږ ته شمېرل هم مشکل دي. ځینی خو داسی دینونه وو چی هغوئ راغلل او په پراخه سیمو تر زرگونه کاله وخت واک وروسته بیرته له منځه لاړل همداسی نور دینونه راوتو کېدل او داسلسله روانه وه تر دی چی نن ورځ مونږ هم یو شمیر دینونه وینو او پیژنو چی زموږ په عصر کی واک چلوي او کېدای شي چی مودی مودی او پیری پیری وروسته دا هم له منځه لاړ شي او نوي نظریات و عقاید یې ځای ونیسي. خو له ټولو بهتره خبره داده چی کله هم څوک په پاک زړه سره د حق او ریښتینولۍ د ټیټون کوشش کوي او په اړه یې سوچ کوي نو هغه ته د ریښتیاوو دروازی خلاصیږي او له کوم اړخ نه یې خامخا مدد هم کیږي. بهر حال ناگزیر د مذاهبو تاریخ بیانول هم وي خو مونږ ته تر هر څه د خپل سپیڅلي دین اسلام ارشادات او حوالی اعتبار لري هر مسلمان باید مطالعی ته د اسلام له زاویې وگوري او په اړه یې قضاوت وکړي.

نو خبری اوږدول نه غواړو او راځو دلته په دی کوچنی رساله کی د نړۍ د هغو مذاهبو لنډه تذکره راځلو چی له ډېری زمانی نه وو او د پیروانو تعداد او تاریخي قدامت له امله د نړۍ غټ مذاهب ویل کیږي، د ریښتینولۍ او بطلان په اړه یې دلته بحث نه کوو، هر پښتون باید د اسلام دین له تاریخ او فرموداتو باخبر وي نو له همدی امله

دلته یوازی د تعارف او پیژندګلوی په پار د (هندویزم ، بودایزم ، کنفیوشی ، ټاوی ، شنتو ، زرتشتي ، یهودي ، مسیحي او مانوي دینونو) په اړه لنډ معلومات وړاندې کول غواړو . همدا شان لازمه بولم چی له ښاغلي کفیل نیازی او اکمل توخي نه مننه وکړم چی زما له تفصیلي کتاب (د نړۍ ستر مذاهب) له منځه یې د یوې وړې رسالې په اندازه لنډې خبرې راواخیستی او د بیا ځلې چاپ لپاره یې آماده کړې ، د نکاتو د راخیستلو انتخاب په خپله د یادو دواړو وروڼو وو زه پکې زیاتوالی او کموالی نه غواړم ځکه چی د هرچا خوښه یو بیل ارزښت لري ، په کتاب کی د اختصار او ځینی ملحوظاتو په بنا د نورو نظریاتو او عقایدو په اړه یادونه نشته یوازی د څو مشهورو مذاهبو په اړه خبره شوی ده . هغه وروڼه چی د نړۍ د نورو ادیانو ، مذاهبو او عقایدو په اړه ابتدایي معلومات ترلاسه کول غواړي په دی کوچنۍ رساله به یې تنده یو څه ماته شي خو که مو هغه څه نه وو ترلاسه کړي چی تلاش یې کوئ نو د رسالې د اصلي منبع (کتاب) ترلاسه کول به ممکن مرسته درسره وکړی شي .

امین رنځور

هندو مذهب

څه لپاسه درې زره کاله پې وشول کله چې آریا پنجاب ته ورسېدل نو هغوئ ته ویدونه په یادو زده وو ، په دغه ویدونو کې د څلورو دیوتاگانو اندرا ، ویرونا ، سوما ، آگني او یوی دیوي اشا ذکر وو ، لېکن هندوستان ته له راغلیو آریایانو سره هیڅ بت نه وو.

په هندوستان کې له اول سره یو قوم آباد وو چې تور رنګ او کوچنی قد پې وو ، اریایانو خو دغه دراوړ قوم په جنگونو جنگونو د دکن په لوري وشړل خو د هغوئ د دیوتاگانو لمانځنه پې شروع کړه ، آریایانو د دراوړانو له مذهب نه ډېر څه واخیستل ، خو اوس پې دلته دا چاڼ کول او جدا جدا کول مشکل دي چې کوم پکې د آریایانو خپل او کوم د دراوړانو دي.

هندوستان ته د راغلیو آریایانو ترمنځ تر ټولو لومړی ددی فکر پیدا شو چې څنګه د خپل بڼکلي نسل ساتنه وکړي شي . ددی لپاره هغوئ څلور ذاتونه رامنځته کړل ، برهمن ، ډهترې ، ویش او شودر ، او دایې پخه مذهبي خبره جوړه کړه. برهمن چې عزتمنه طبقه بلل کېده کار پې هم لیکل لوستل ، لمانځنی او مذهبي رسومات ادا

کول وو ، چهتري طبقې ته جنگ جگړې او د برهمن قوم حفاظت وسپارل شو ، د ویش قوم کرکيله سوداگري او تجارت شو ، او شودر ته د ټولو خدمت کول ورپه غاړه شول. ددی ټولو کار ډېر وو او برهمن به هيڅ هم نه کول ، برهمنان لکيا شول لیکل يې شروع کړل ، څلور واړه ويدونه يې چې تر دی دمه سينه په سينه انتقالول اوس يې راجمع کړل او وليکل او رگ ويد ، يجر ويد ، ساما ويد ، اتهر ويد يې ونومول. بيا يې آرنیکا وليکه اوپي نشد يې وليکه خو سمرتياوی يې وليکلی او دغسی راماین ، مهابهارت ، بهکوت گيتا ، پران او تانتر وغيره ... هندو مذهب ته خپله هندوان هندودهرم وايي او مذهبي کتابونو ته دهرم شاستر.

هندو دهرم چا او يا کومو کسانو جوړ کړ په دی څوک نه دي خبر کومی کومی خبری داسی دي چې په په منلو يا نه منلو يې سړی هندو کيږي دا هم څوک نشي وييلی.

کله چې بودايانو هندو راجاگان له خپل دربار نه ووېستل او د هندوانو په ژوند کی لږ بده ورغ راغله نو برهمنو ته د خپل بايللي عزت فکر پيدا شو . په دوئی کی شنکر آچاريا پيدا شو او هغه هندو مذهب بيرته له سره ورغاوو ، له ويدونو او اوپي نشد نه يې هغه خبری راواخيستی کومی چې ددوئی په زړه برابری وی. هغه خپله د شو پيروان وو خو له هندوشاستر نه يې د يو داسی ذات په ويستلو کار وکړ کوم چې يوازی وو او ټول

طاقتونه ورته حاصل وو. بیا یې اېشور د هغه ماتحت خدای ونوماوو خو له نورو دیویانو او دیوتاگانو یې انکار هم ونه کړ. بلکې دا یې ثابته کړه چې دا ټول له یوبله جدا نه دي له یو نه دي او په یو کې دي هیڅ فرق او تبدیلی نشته پکې.

له هغه وروسته رام نج او تلسي داسې پیدا شول ، رام نج په دولسمه عیسوي پېړۍ کې پیدا شو شکر اچاریا (شو) منلو خو رام نج بیا (وشنو). خو رام نج وشنو ته یوازی خدای نه وایه بلکې اصلي خدای یې باله ، یو پاک ذات یې وټاکه او ورسره یې د دیوتاگانو او دیویانو قدرت هم منلو.

په اوولسمه پېړۍ کې تلسي داس د دیوتا او دیویانو په قوت ډیر تمرکز کاوو ویدونه ، شاستر او آپي نشد ټول یې پرېښودل او دیوتاگانو د لویو جنګونو کیسې او افسانې چې په عام خلکو کې مشهورې وې راواخیستی ، د هغه ټول مذهب د رام په لمانځنه او د رام او سیتا له مینې جوړ ده.

د هندوانو په مذهب کې دا خاص خبره ده چې د ویدونو له زمانې نه تر اوسه پورې هرچا چې څه زیاتونه پکې کړي ده هغه یې بیا پرېښی نه ده او له کوم پخواني شي نه یې انکار هم نه دی کړی ، او نوي شیان یې په زړو کې په څه نه څه شکل کې داخل کړي دي. د ویدونو پخواني پېنځه دیوتاگان هم موجود دي او هغه پېنځه یې چې راتول

کړي یو یې تری جوړ کړی هغه هم موجود دی. شو هم شته او وشنو هم ، او د هغوئ
ټول اوتار هم شته د هغوئ میرمنی هم شته ، رام هم شته او کرشن هم شته ، او له دی
ټولو وروسته د آریه طبقه هم شته کوم چی ماده روح او شکتی (طاقة) جمع کوي په
هندویزم کی د توحید دعوه کوي او د بتانو له لمانځلو انکار کوي.

د توحید دا خبره په هندوانو کی د مسلمانانو له گډېدلو او مشاهدی وروسته پیدا شوه
خو له دی نه هیڅ فایده ورته ونه رسېدله خو بلعکس هغه نور شیان چی دوئی اخیستي
او اخلي یې له هغو نه فایده ورته رسیږي لگیا ده ، مثلاً د کونډی واده او د مور و پلار
په جایداد کی د لور او میرمنی حصه.

حقیقت خو دادی چی هندو مذهب نه په وید کی شته او نه په سمرتیاوو کی او نه له
هغی نه په زیو آثارو کی ، دا مذهب ټول د هندوانو له رسمونو رواجونو او د برهمن
قوم له خودساخته قوانینو نه سرچینه اخلي خو په قدامت کی یې هیڅ شک نشته او له
بودایزم نه ډیر مخکی هم موجود وو.

بودايي مذهب

د نړۍ له تاريخه معلوميږي چې له ميلاده شپږ پيړۍ وړاندې د نړۍ په اكثره علاقه كې
خو مذهبي خوځښتونه راپورته شول چې د وخت د رايجو مذاهبو د پېچلتياوو او بديو په
خلاف ظاهر شوي وو او په هغه وخت كې خلكو هم ددغه تازه حركاتو نسبتاً پرجوش
ملا تر كړې وو دغسې يو مذهب بودايزم يا بوديزم دی چې مشهور فلسفي مشر گوتم
بده ته منسوب دی بودايزم يو صوفيانه غوندي مذهب دی او نن ورځ د نړۍ له مهمو
مذاهبو يو بلل كيږي.

۲۵۱۹ كاله مخكې (گوتم بده) د نيپال په سرحد لومبين كې پيدا شو، دا ښار هغه
وخت د شاكيه نومي قبيلې په پايتخت كپل دستو كې حسابېده گوتم بده يا بودا د
خاندان په لحاظ له چهرتر طبقې سره تړلی وو او خپله پلار يې يو وړو كې راجا وو، د بودا
اصلي نوم سدهارت وو، د هغه د ماشومتوب پالنه په شاهي انداز كې شوی وه هغه ته د
سپاهي ټول فنون زده كړې شوي او د سيل و تفريح ټولې مشغلي موجودې وې خو د هغه
په طبيعت كې له لومړي سره نرمي او خواخوږي كچه شوی وه، په ډير لږ وخت كې
سدهارت ډير علم وكړ او څومره يې چې د علم كچه پورته تلله نو همغومره به

سنجیدګۍ او تفکر خواته تلو هغه به په شپه ورځ کې اکثره یوازی وو او په خلوت کې به خوشال وو که څه هم د ځوانۍ په مرحله یې قدم ایښی وو لیکن د عامو ځوانانو غوندې یې جوش او ولوله نه وه بس یوازی د غور و فکر او مراقبې یو جنون ورسره وو ، د هغه ددغه یوازیتوب له امله د هغه پلار ډېر ورته پریشان وو نو له وزیرانو سره یې مشوره وکړه او له خپلې وریرې یشودها سره یې د سیدهارت واده وکړ . له واده وروسته خو د سیدهارت ظاهري ژوند سم تېریده لېکن ددغه خاموشي شاته یو طوفان راپورته شو چې لامل یې د سیدهارت ګوتم څه مشاهدات وو .

د تاریخي او بودیزم د روایاتو مطابق یوه ورځ هغه باغونو ته د تفریح لپاره ووت او په لاره یې یو ضعیف العمر شخص ولید چې د څېرې پوستکۍ یې وچ او له ګونځو ډک وو چې پورته کېده به نو د کوپې ملا او کمزورۍ له وجې به نشو پورته کېدلی . بیا بیا یې د پورته کېدو هڅه کوله خو بیرته به په خپله امسا تکیه شو ، کومه بله ورځ یې یو بیمار شخص ولیده چې د مرض په وجه ډېر په تکلیف وو او زکیروي یې کول ، همداسې یوه ورځ یو مړی ولید چې خلکو د تدفین لپاره روان کړی وو او خپلو خپلوانو یې ماتم کاوو ، هغه یو فقیر هم ولید چې زیر لباس یې اغوستی وو او په ظاهره هیڅ هم ورسره نه وو لېکن ډیر پرسکون او مطمئن مالومېده . ددی فقیر په

خیره روحانیت ، خوشالي او اطمینان چی گوتم ولید نو حیران شو او کلک عزم بی وکر چی د حقیقي خوشالی ، سکون او قلبی اطمینان د حاصلولو لپاره به درویش کیږي او د دغه معرفت د حصول لپاره هغه یوه مهمه فیصله وکړه چی خپل محل به پریږدي او د ریاضت لپاره به ځنګل ته ځي.

له واده لس کاله وروسته د گوتم بد یو ځوی هم شوی وو چی رهل نومېده یوه شپه چی په محل کی جشن وو نو د بودا د حق د لټون تنده بلکل تر اخیږي حده رسیدلی وه او ټول عیشونه راحتونه او محلونه یې پریښودل. ځوان بودا د شپې په وخت له کوره ووت .

بودا له کوره تر وتلو وروسته د هندوستان له مختلفو فیلسوفانو نه تعلیم وکړ خو د هغه تنده پری ماته نشوه بالاخره په گرځېدو گرځېدو کی د ختیځ هندوستان یو ځنګل ته ورسېد هلته یې څو کسه تارک دنیا کسان ولیدل او دی هم ورسره په مراقبه کی مصروف شو دی خلکو سره یې دومره سخت ریاضت او مشقت وکړ چی د هغه ښکلی جسم یوازی د هډوکو ډانچه پاتی شوه ، تر شپږ کاله دغسی ریاضت وروسته هغه هیڅ هم ترلاسه نکړل ، خو چی خپل جسم ته به یې کتل نو دا نتیجه یې ترلاسه کړه چی اعتدال پریښودل او جسم ته تکلیف ورکول بی فایده عمل دی او دی سره نجات

نشي حاصلېدلی هغه ته په تجربې سره دا ثابتې شوی وه چې جسماني رياضتونه او وېرې اوسيدل يې له دې چې بدن ته تکليف ورکړي بله هيڅ فايده هم نه لري له دې وروسته هغه د بنارس يو آشرم ته لاړ ، بودايان وايي چې دغلته د خدای له اړخه بودا ته د خوب په ذريعه داسې اشاره ورکړې شوه چې هم وجود ته تر حده ډير تکليف ورکول او هم ډير د دنيا په چارو کې ننوتل دواړه غلط دي بلکې صحيح لاره د اعتدال او ميانه روڼۍ ده د شپږ کاله وخت نه پس هغه په يخو اوبو غسل وکړ او د يو شپانه د نذر له شيدو نه جوړ شوي کير (پيرني) باندې يې خپل رياضت مات کړ ، ماښام يې بيا ځلې د مراقبې هڅه وکړه خو له ځان سره يې عهد وکړ چې دا ځل مراقبه که دده په مرگ هم منجر شي لېکن تر حقيقت موندلو پورې به له مراقبې ونه ووځي او له دې هوډ سره د يو پيپل خواته د وېنو په يوه څوکۍ کيناست خپل ټول خيالات يې په يوه نکته باندې متمرکز کړل او په غوروفکر کې ډوب شو .

په ۲۹ مه ورځ بودا معرفت حاصل کړ او همدغه ځای وو چې هغه له سيدهارت نه بوده يا بودا شو ، بده په اصل کې سانسکریت لفظ دی چې معنی يې ده عالم پوه او هوښيار بيدا عارف او روښانفکره وغيره... اوس هم بودايان دغه ځای ته (بده کيا) وايي. دا وخت د بودا عمر ۲۵ کاله وو کوم څه يې چې ترلاسه کړل هغه يې علم بولي

او روښنایي یې بولي. بودا وایي: کله چی زه هلته له پاک نیت محنت او سمی ارادی سره کیناستم نو جهالت ختم شو او علم راوتو کېد، تیاره ختمه شوه او روښنایي ظاهره شوه.

له دی وروسته بودا په بنارس کی د آسې پتن خواته چی اوسنی نوم یې سرناتھ دی روان شو هلته چی ورسېد نو پینځه ملنگانو ته یې خپله لومړی خطبه وویلہ چی دوئی یې آپدیش بولي دا خطبه د بودایانو په مذهب کی ډیر زیات اهمیت لري، چی ابتدایي کلمات یې داسی دي: ای ملنگانو، دوه شیانو ته مه ځی یو دا چی د عیش و عشرت ژوند اختیار کړی ځکه دا ډیره د حقارت او ذلت زندګي ده، دوهم دا چی هیڅکله خپل ژوند ته عذاب مه ورکوی ځکه چی ډېر تکلیف ورکول بی معنی خبره ده ددغه دواړو لارو ترمنځ یوه منځګړی لار اختیار کړی چی د نجات او بصیرت لاره ده، دا لاره د نیکی عقیدې، نیک نیت، نیک فعل، نیکی ګټې، نیک کوشش، سکون او ریښتینولۍ لاره ده.

له هغی وروسته بودا خلکو ته د نصیحت کولو لپاره ګرځېدل شروع کړل په امیرانو به د هغه د خبرو تاثیر زیات وو د هغه وخت بادشاه میرمنی پلار او بچیو یې د بودا دغه نوی دین قبول کړ خلک به له لری لری علاقه ورته راتلل او دده تعلیماتو ته به یې غوږ

نیوه ، زیات به داسی وو چی هغوئ به دنیا خوشی کړه او چیلی به یې کولی خو بودا به ټولو ته د دنیا پرینودلو خبره نه کوله ، دنیا پرینودل د همغوئ لپاره وو چا چی غوښتل ژور سوچ وکړي او خلکو ته وعظ و نصیحت وکړي ، عامو خلکو ته به یې دا ویل چی بدی پریردئ او ښه کارونه کوئ همدا درته کافی ده.

بودا مذهب اوس له دوه نیم زره کاله نه هم زیات شو ، بودایی مذهب چی چیرته هم تللی دی هلته د هغه ځای عقاید پکی کډ شوي دي بیا د بودا مذهب د چیلو چیلو (دوهمه دریمه او څلورمه طبقه مشرانو) هم پکی ډیری نورې خبرې زیاتې کړې دغسی د بودا په اصل تعلیماتو کی مشکل پیدا شو خو بیا هم د بودا خپل کوم تعلیمات چی دي هغه دادي : بده د بنارس په وینا کی وویل چی مه له حده زیات د عیش او د ژوند په مزو کی پر یوځی او مه هم ځان و جسم په تکلیف کی اچوئ د منع لاره ونیسئ ، په شهوت غصی او جهالت قابو حاصله کړئ ، دا داسی بدئ دي چی نه یوازی انسان ته تکلیف رسوي بلکی په داسی جال کی یې کیروي چی نجات ته نه رسیږي.

داسی هم ویل کیږي چی د بودا مذهب له خدایه انکار دی ، که داسی وي نو ډیره د تعجب خبره ده ، بودایی مذهب د آسیا په ډېرو هیوادونو لکه هندوستان ، تبت ، برهما - برما ، سیلون ، هند ، چین ، جاپان او حتی په برازیل او ځینی جزیرو کی خپور شو.

زردشتي مذهب

له زردشت نه مخکې په ايران کې کوم خاص مذهب رايج نه وو بلکې دلته د مظاهري پرستي او مشرکانه مذاهبو مختلف صورتونه موجود ول ، دلته له منځنۍ آسيا نه راغلي قوم آريا اباد وو چې په مشرکانه دين يې عقیده لرله ، د حيواناتو ، لمر ، سپوږمۍ ، اور ، اوبو ، سيارو ، نيا و نيکونو او د قبایلي ديوتاگانو لمانځل عام رواج ول.

د زردشت د اوسيدو کره نېټه خو نه ده مالومه لېکن تاريخپوهان وايي چې هغه له ميلاده شپږ پيړۍ مخکې ژوند کاوو ، د رواياتو له مخې هغه په آذربايجان کې پيدا شوی وو د هغه د کوچنيوالي حالات د زرتشتيزم په مقدسو کتابونو کې ذکر شوي نه دي خو تر مونږ پورې چې کوم مالومات رارسېدلي دي هغه دادي چې هغه مختلف فنون زده کړي وو خو اوس يې همه خړوله لېکن زړه يې د خلکو د خدمت لورې ته مایل وو ، هغه په ځوانۍ کې له خپل پلرني دين نه ستړی وو او پری مطمئن نه وو او د انسانانو متعلق په څه مسایلو يې غور و فکر کاوو خو د خپلو سوالونو هيڅ ځواب يې ترلاسه کړی نه وو. د شل کالو په عمر په يو غره کې خپله (چيله) شو يوه موده وروسته ورته اسماني

معراج نصیب شو او هغه مقدس کلمات ورته الهام شول کوم چی د هغه د تعلیماتو د کتاب (گاتا) بنیاد وو. گاتا هغه مقدس نظمونه دي چی زردشت (زرتشت) ته منسوبیږي .

له الهي وحی وروسته زردشت د پیغمبرانه کوششونو شروع وکړه او د کایناتو د خیر وشر کشمکش یې د خپل دعوت خاصه موضوع جوړه کړه. تر لس کاله مسلسل کوششونو وروسته هم هغه ته کومه خاص کامیابي ترلاسه نشوه ، چون له هغی وروسته زردشت د بلخ بادشاه گستاخپ (۵۰۰ - ۶۰۰ ق م) ته خپل پیغام ورووړ ، د بادشاه په دربار کی علماوو له زردشت سره مناظره وکړه چی پکی زردشت له خپل مذهب نه په سمه توګه دفاع وکړه او د هغوئ د هغه وخت مروج مذهب یې هم غلط ورته ثابت کړ ، نو همغه وو چی بادشاه د زردشت مذهب قبول کړ او له دی وروسته زردشتیزم په تیزی سره خپور شو ، سره له دی چی په ایران کی ډیر مشکلات ورته مخکی وو خو بیا هم د هغه مذهب د ایران په لویه برخه خپور شو ، په دغه سلسله کی د توران د سلطنت او ایران ترمنځ جنگ شروع شو او یو توراني چی کله موقع ومونده نو زردشت یې شهید کړ (دا اصطلاح د یو لوی مذهب د باني لپاره د احترام په توګه کارول شوی ده) ، دغه وخت کی د هغه عمر تقریباً ۷۷ کاله وو.

د زردشت له وفاته وروسته د هغه د مذهب حالت څنګه وو په دې اړه تاریخي تسلسل څو ځایه قطع شوی دی خو د زردشت مذهب د ایران له ختیځ نه تر جنوب پورې پیر په تیزی خپور شو او د ایران وجود په هغه وخت کې له سیاسي او تهذيبي اړخه هم پیر اعتبار او تاثیر درلود، د لته وو چي مذهبي فرقي (مغ) هم دا مذهب قبول کړ مغانو په ایران کې هغومره لوړ حیثیت درلود څومره چي په هند کې د برهمنانو وو ، کله چي د زردشت دین د مغانو لاسته ورغی نو هغوی خپل قدیمي عقاید هم ورسره یوځای کړل او خپور یې کړ او دغسی د مغانو عقاید هم د زردشتیزم برخه وګرځېدله.

د ایران د ستر سلطنت (هخامنشي - ۳۳۰ - ۵۵۰ ق م) وارث بادشاه هم د زردشتیزم پیروان وو ، که څه هم د زردشتیزم په تعلیماتو کې د توحید تصور او د کثرت پرستی رد په روښانه ټکو کې موندل کیږي خو هغه کتابات چي د هخامنشیانو له دورې نه ترلاسه شوي دي پکې د اور تعظیم او د دیوتاګانو حمدو ثنا په لویه پیمانه موندل کیږي. داسې معلومیږي چي د زردشت د توحید واضح تصور د ایراني قبایلي عقایدو په مخکې تر ډیره پورې ټینګ نه شو بلخصوص د هخامنشیانو د دورې په وروستیو کې د زردشت په اصل تعلیماتو کې د ایران عوامي ارزښتونه او د قدیمو مذاهبو تصورات ښه پریمانه ننوتلي وو ، د زردشت مقدس کتاب اوستا چي اوس د زردشتیزم ترجماني

کوي هم قديمي منظوماتو برعکس د ديوتاگانو له تذکرو نه ډک دی. قرباني ، مقدس مشروب (سومرس) او نور رسومات هم د زردشت له اصلي مذهب سره فرق لري . د هخامنشيانو دوره په ۳۳۰ ق م کی د سکندراعظم په لاس ختمه شوه او په ايران د يوناني حاکمانو واک شروع شو سکندراعظم د هغه وخت ستره کتابخانه (پرسپوليس) هم تبا کړی وه چيرته چی د زردشت مقدس کتابونه په کتبي توگه محفوظ ايښي وو ، له دی وروسته يوه اوږده موده ايرانيان د يونانيانو تر تسلط لاندی ول چی پکی ايراني کلتور د يونان له کلتوره سخت متأثره شو . له دی وروسته د زردشت د تاريخ يوه لويه حصه نامعلومه پاتی شوه وروسته چی کله حالات معلوم شول نو د زردشت په دين کی د څو داسی يوناني ديوتاگانو تصورات هم موندل کيدل چی پخوانه ول ، په ۲۴۷ ق م کی لومړي آشکان د يوناني سلطنت خاتمه وکړه او د پارتيانو سلطنت يې قايم کړ د هغوی مذهب هم زردشتيزم وو داسی گمان کيږي چی هغوی به هم د خپلی خوښی ډير څه پکی شامل کړي وي خو دا يقيني ده چی ددغه سلطنت د وروستي وخت بادشاه ولاش د مذهبي مقدس کتاب (اوستا) د بيا ترتيب حکم کړی وو خو په تاريخ کی ددغه اوستا هيڅ مالومات نشته. په ۲۲۴ ميلادي کی دا سلطنت هم له منځه لاړ او له هغه وروسته ساساني حکومت هم د زردشتيزم د ترقي لپاره ځيني مهم اقدامات وکړل د زردشتيزم مقدس کتاب چی په څو برخو کی روايتاً

موجود وو بیا یې راوخیستل او اوستا یې تری ترتیب کړ ، د ټولنیزو چارو د تنظیم لپاره یې د مذهبي مشرانو یو نیتورک هم قایم کړ چی پکی تر ټولو خلکو ته نږدی طبقه مغ وه چی مذهبي رسومات ادا کول ، فتوی صادرول ، خلکو ته اصلاحي مشورې ورکول او د داخلي جنگ جگړو حل کول یې دنده وه . د عبادت لپاره آتشکدې (اورخونې) ورغول شوی چی مشر ته به یې مغان مغ اعزازی نوم اخیستل کیده ، هری ولسوالۍ ته یو مشر مقرر شوی وو چی موبد به یې ورته وایه او د ټولو موبدانو مشر ته به یې موبدان موبد وایه ، دی مشر به د مذهبي امورو مکمل صلاحیت درلود . په دی دور کی زرتشتیت د ایران رسمي دین وگرځول شو چی ورسره په ایران کی یو ستر تهذیب راپورته شو دا تهذیب په هیڅ وجه د روم هندوستان او چین له تهذیبونو کم نه وو .

د زردشتیزم دا ډول سلسله د شاپور تر دوری پوری روانه وه خو له هغی وروسته په دغه مذهب باندی د ثنویت فکري مکتب غالب شو او هغه مقدس کتابونه چی د علماوو او حافظانو په ذهن کی په پهلوي ژبه محفوظ پروت وو په داسی ډول بیا خلی ترتیب شو چی د ثنویت تاثیر پری څرکند وو له ثنویت نه مراد د خیراوشر دوه خدایان لمانځل دي چی یو ته به یې آهورامزا او بل ته به یې اهریمن وایه.

په شپږمه ميلادي پيړۍ کې د اسلام ظهور شوی وو دی دور کې د خسرو پرویز ۵۹۰ - ۶۲۸ م اقتدار ختم شوی وو له هغې وروسته ایران د څو مسلمانو فاتحینو له ټکر سره مخ شو چی بلاخره ایران شکست وخوړ او د مسلمانانو تر نکرانی لاندی راغی خو له اسلام وروسته په ایران کې د زردشتیزم خراغ مړ شو او له کم اقلیت پرته د ایرانیانو یوی لویې برخې ته اسلام وروبل شو. د ۹۰۰ م شاوخوا کې کم و توم زردشت پیروان له ایران نه هندوستان ته کډه شول چی هلته د ځینی مخصوصو شرایطو لاندی کجرات کې د اوسیدو اجازه ورکړی شوه ، دلته هم دی خلکو ته فارسي یا پارسي ویل کیږي دلته دغه زردشتیانو ډیر کار وکړ او خپل مقدس کتابونه یې کجراتي ژبی ته ترجمه کړل او د فقی د علم یو لوی دفتر یې تیار کړ په اولسمه پيړۍ کې چی کله اروپایانو په هندوستان قبضه وکړه نو ورسره فارسیانو له اروپا سره تجارتي رابطی ټینگی کړی او ډیر ژر پارسیان د ټولنیزه توکه مستحکم شول دا وخت د یوی شمیرنی له مخی په کجرات کې د پارسیانو تعداد یولک دیرش زره ښودل شوی دی.

ایرانیان او د هند غټه طبقه دواړه آریایان دي ددوی ډېر پخوانی مذهب اصل کی یو وو ، د ویدونو او اوستا ډېری خبری خپلو کی سره یو دي کوم چی ډیر پخواني دیوتاگان

(ارباب الانواع) دي هغه هم يو دي خو په دوه بېلابېلو ممالكو كې د اوسېدو په وجه ژبه او لهجه هم بدله شوه او دغسې په نوم پېژندلو كې يو شان سره راغلل.

دوه نيم زره كاله مخكې په ايران كې يو كس پيدا شو چې نوم يې زرتشت يا زردشت وو هغه يو نوی مذهب جوړ كړ او يا خو يې په همغه پخواني مذهب كې ترميم وكړ ، هغه دا وويل چې په ما دوه روحونه يا دوه طاقتونه ظاهر شول چې غبرگولي دي خو يو په عمل او خبرو كې ډير زيات بد او بل ډېر زيات ښه دی. د عقلمندو خلكو كار به دا وي چې هغوئ به نيكې خوښه كړي او د ناپوهه خلكو كار به بدي خوښول وي.

د ډيري نيكې كار والا طاقت نوم يې هر مزد كېښود او د بدې د طاقت والا نوم يې اهرمن. او ويې ويل چې د هر مزد عبادت وكړئ او د پراخوالي كوشش يې وكړئ خلك ورته راوبولئ ، ايمانداري ، په ژوند كې پاكي ، په خبرو كې رايښتينولي ، كركيله كول ، د خاړويو د نسل خيال ساتل ، سپي او غوايي سره نرمي كول ، د مړو عزت كول دا د زردشتي دين غټې نيكې وې.

د زردشتيانو چې كومي گرجاوى وى هغى ته آتشكډى وايي هلته د مقدس اور پرستش كيږي ، مذهبي مشر يې د ورځي پينځه ځله آتشكډى ته ځي او په مقدس اور باندې خوشبويي پاشي ، د هر زردشتي په كور كې هم اور وي او د هغى لمانځنه كوي د

زردشت د کتاب (اوستا) یوه حصه به هره ورځ تلاوت کوي او په واده کولو یې ډیر زیات تاکید کړی دی.

لکه چی ومو ویل د زردشت اصل تعلیمات چی هرڅه وي خو د ایران په دغه لرغوني مذهب کی هم ډیری خبری ورکړی شوي دي چی اوس یې په اصل شکل پیژندگلوي ډېره مشکله ده چی کوم د زردشت ده او کومه پخوانی حصه ده . د هغوئ د بعضی خدایانو نومونه دادي: میترا ، سروش ، رشنو . په جنت او جهنم هم عقیده لري او خپل مړي په یو خلاص میدان کی ږدي چی تپوسان یې وخوري دوئ دغه ځای ته دخمه وايي.

که څه هم زردشتي دین ډېر پخوانی دی خو د پیروانانو شمېر یې کم دی ، اکثره یې په ایران ، پاکستان او هندوستان کی اوسي ، خو د ایران یزد ښار یې مرکز ګڼل کیږي.

کنفیوשי مذهب

چین د نړۍ ستر هېواد دی چی د کورنیو پخوانی تعداد یې شپېته کروړه وو ، چینایان دعوۀ لري چی ددوئ تھذیب د نړۍ لرغونی تھذیب دی ، په چین کی به نور پخواني مذاهب هم وو خو کوم مذهب ته چی چینایانو لرغونی وایي او تراوسه چلیبوي هغه کنفیوشي مذهب دی.

ددی مذهب په اړه دین پیژندونکو دا سوال راپورته کړی دی چی آیا د کنفیوشش عقیدۀ په راینبتیا هم دین ګنلی شو او که یوازی یو اصلاحي تحریک ورته ووايو نو ځکه خو ځینی حضرات مذهب ورته وایي او ځینی نور یې اخلاقي فلسفه بولي.

په کوم دور کی چی مهاویر او ګوتم بدھ په هندوستان کی اخلاقي تعلیمات خپرول نو په چین کی یو ستر مصلح کنفیوشش پیدا شو ، کنفیوشش یو ډیر ستر فلسفي حکیم او عالم تیر شوی دی چی د چین په لو ولایت کی پیدا شوی دی ددغه ولایت اوسنی نوم شایتونګ دی د هغه کورنی نوم کنفوزی وو ، د درې کالو به وو چی پلار یې وفات شو او د هغه مور یې تربیت په غاړه واخیست د وخت په تیریدو سره کنفیوشش د هغه وخت مروج علم لکه شاعري تاریخ موسیقي ښکار ښه ویشتل او نورو کی مهارت

ترلاسه کړ په ځوانۍ کې هغه په مختلفو حکومتي څوکیو هم پاتې شو. په نولس کلنۍ کې یې واده وکړ چې یو ځوی یې هم پیدا شو.

د فکر او تحلیل په دې سلسله کې د هغه ملاقات له یو بل ستر مذهبي مشر او فلسفي (لاوړی) سره وشو څوک چې د ټاویزم باني وو.

کنفیوشش یوه مدرسه جوړه کړه چې خلکو ته به یې پکې د مختلفو موضوعاتو زدکړه ورکوله د هغه درس و تدریس دومره حده پورې مقبول شو چې حکومتي مشران به یې هم په مجالسو کې اشتراک ته راتلل او دغسې یې د ژوند یوه لویه برخه په لو ولایت کې تیره شوه، له هغې وروسته کنفیوشش قاضي مقرر شو د تاریخي لاسوندونو له مخې هغه خپله دغه دروند مسئولیت دومره په امانت ترسره کاو چې د هغه تر حکم لاندې سیمه د امن او انصاف یوه نمونه گرځېدلې وه او جرایم یې ختم کړل خو د وظیفې په مهال یې هم درس و تدریس جاري وو او ډیر خلک یې د شاگردۍ په دایره کې راغلي وو لېکن څنګه چې د هر چا یو دشمن وي دغسې د کنفیوشش بدبینانو هم بادشاه د ځان ملګری کړ او کنفیوشش یې له ملکه تبعید کړ. وفات یې په ۷۲ کلنۍ کې وشو او د کوفو په سیمه کې دفن کړی شو.

د کنفیوشش له وفات وروسته د هغه نظریات په عامو خلکو کې دومره مشهور شول چې هغه یې یو قومي او بیا مذهبي اتل کړ له مړینې وروسته یې په ټول چین کې ماتم اعلان شو سره له دې چې کنفیوشش کوم مذهبي نظرونه وو وړاندې کړي خو بیا هم د هغه کوم کتابونه چې په مذهبي رسوماتو او تاریخ مېني وو هغو ته مذهبي حیثیت حاصل شو ، او د چین لرغونی مشرکانه مذهب هم د کنفیوششیزم یوه برخه جوړه شوه.

د کنفیوششیزم په تاریخ کې یو مذهبي عالم مینشیس ډیر د اهمیت وړ دی هغه د کنفیوشش تعلیمات د وخت له تقاضاوو سره مطابق ترتیب کړل او پکې یې اخلاقي او سیاسي امورو باندې زور راوړ چې پکې ددغه مذهب رسوماتو او رواجونو ظاهري رنګ تقریباً ختم شو ، مینشیس د کنفیوشش د مذهب ترقي لپاره په ټول چین کې سفرونه وکړل چې په وجه یې مذهب ډیره ترقي وکړه .

د کنفیوشش له مرګه دوه نیم سوه کاله وروسته بادشاه (قین شي هوانګ ۲۴۷ - ۲۲۱ ق م) د چین په ډیرو پاچاهيو قبضه وکړه دا بادشاه د کنفیوششیزم خلاف وو ، هغه د کنفیوشش او د مینشیس ټول مذهبي او تعلیمي کتابونه وسوځل او ددې مذهب عالمان یې قتل کړل خو د بادشاه له مرګه وروسته هغه کتابونه بیا له سره ترتیب شول او د

خپریدو لپاره یې کار وشو . اوس وخت په چین جاپان کوریا او ویتنام کی ددغه مذهب تقریباً شپږ میلیونه پیروان اوسیږي.

د چین د ملوک الطوائفي ټولو پاچاهيو په مشرۍ کی یو شهنشاه وو چی د (چو) خاندان پورې یې اړه لرله ، له میلاده اته سوه کاله مخکی چو خاندان په چین کی غټ طاقت لرلو او د چین په ټولو وړو پاچاهانو یې حکم چلېده ، د کنفیوشش په زمانه کی دغه خاندان کمزورې شو او ددی قابل نه وو چی وایه ریاستونه تر فشار لاندی راوړي او له خپلمنځي نښتو یې راوگرځوي ، کنفیوشش د دغه سیاسي اړودوړ او ددی په وجه د چینایانو په ژوند باندی د تاثیراتو له امله درې غټ پروگرامونه جوړ کړل.

لومړی دا چی له شهنشاه سره چی کوم طاقت دی دا له کومه پیدا کیږي؟؟؟ د کنفیوشش په اند دا د خدای په وراکړه سره رامنځته کیږي.

دوهم کوم ریاست څنګه معلوم کړی شي چی دا سم او صحیح ریاست دی او دعوه یې دروغ نه ده ؟؟؟ نو ددی حل یې دا وښود چی کوم ریاست شهنشاه د ریاست په توګه قبول کړي هغه سم دی. خو ددی لپاره اړینه ده چی شهنشاه طاقتور وي چی خبره یې ټول ومني نو کنفیوشش وویل چی د چو خاندان شهنشاه دی د ټولو بادشاهانو بادشاه هم وګڼلی شي او له ټولو مشر پیر ولي او مرشد هم.

درايم د چين په ټولنيز ژوند رشتو او وروړكلو ژوند كې ډېر فرق و كړېر وو نو كنفيوشش خلكو ته وړاندیز و كړ چې خدای ومنلی شي او د شهنشاه اطاعت دی و كړی شي د مور پلار له اړخه چې څنګه بچي ته په رېښتینولي درس وړ كول كيږي دغسی دی د بادشاهانو تربیت هم وي او دغسی دی په هغوئ كې هم ښه عادتونه نيكیانی قابلیت او لیاقت پیدا كړل شي.

كنفيوشش دا غټ كار و كړو چې په خپلو شاگردانو كې يې ځينو ته وظيفه وسپارله چې د كنفيوشش او مینشش خبری وليكي ، د مینشش اصول او تعليمات په چين كې ډېر لوستل كيږي.

له ميلاده ۲۰۶ نه تر ۲۲۰ كاله وړاندی يعنی هغه وخت چې په چين كې د هين خاندان د شهنشاهی سلسله وه پينځه كتابونه وليكل شول كوم چې په چين كې تر ټولو پخواني او لوی كتابونه بلل كيږي ، د تبديليانو كتاب - هري چنګ ، د شعروشاعری كتاب - شي چنګ ، د تاريخ كتاب - شوچنګ ، د مذهبي رسوماتو كتاب - پي چنګ ، او د پسرلي او خزان كتاب - چين چو .

دا كتابونه څه شی دي او د كنفيوشش ټول مذهب څه شی دی ؟

هغه ټولې خبرې چې له کنفیوشش نه مخکې مشرانو ویلي وې او هغه چې خپله کنفیوشش د دین او دنیاوي کارونو د رغولو بآره کې ویلي وې ددغه خبرو له امله د چینایانو په ژوند کې سمې صفای او امن پیدا شوی وو.

د کنفیوشش مذهب د عقل او رأی مذهب دی ، د خلکو د ټولنیز ضرورت مطابق پکې ادلون بدلون راتلی شي لکه څنګه چې سن یټ سن په کال ۱۹۱۲ع کې بادشاهي ختمه کړه او جمهوري نظام یې قایم کړ نو کنفیوشي مذهب د شهنشاه په ځای ریاست او دولت په خپلو کتابونو کې ذکر کړ ، سن یټ سن یې د چینایي قوم پلار او چینایي عوام یې رعیت وباله.

کنفیوشي مذهب قایم هم پاتې شو او په هغه کې د ټاوي او بودايي مذهبونو عبادت او سوچ هم شامل شو ، په کنفیوشي مذهب کې عبادات او رسومات د قوم په ښېګڼه او د ټولنیز نظام په بهتری پوری تړلي دي په دی کې د خدای تصور او عقیده ډېره مبهمه غوندې ده خو د پلار او نیکه لمانځنه یو خاص مقام پکې لري.

ټاؤ مذهب

له چين سره د متعلق مذاهبو له منځه يو هم ټاؤيزم مذهب دی چې باني يې يو ستر فيلسوف لاوړی دی ، لاوړی له ميلاده شپږ پېړۍ مخکې اوسېده خو د هغه د زندکۍ په حالاتو تاريخ په مکمله توگه خاموش دی ، د کنفيوشش مذهبي روايات وايي چې د هغه ملاقات له کنفيوشش سره هم شوی وو . د بودايزم او کنفيوششزم غوندې ددی مذهب هم اخلاقي او فلسفيانه نظام وو خو په دی کې د هغوئ برعکس د واحد خدای تصور لږ څه زيات واضح دی ، خو وروسته وروسته به ټاؤيزم کې د ديوتاگانو تصور هم شامل شو خو په ټاؤيزم د کنفيوشش او بودايت اثر څرکند مالومېږي .

په دی مذهب کې ټاؤ يو خاص اهميت لري چې معنی يې لاره ده ، خو ددی لفظ بآره کې ډير مفاهيم بيانېږي مثلاً (خدای ، آفاقي عقل ، بې علتو وجود ، فطرت ، د سلامتۍ لار ، د وينا طريقه ، اصول او قانون وغيره وغيره ... خو لږ وسيع مفهوم يې هغه روح دی چې د کایناتو په هر شي کې موجود دی ، چې ورته التايميت رياليتي هم ويل کېږي . د ټاؤ د تعليماتو مطابق انسان ته ترټولو غوره لار داده چې له فطرت سره همغږی شي او ژوند وکړي ، دا خلک د رهبانيت قايل نه دي بلکې يوه ساده او ښه زندگي تيرول

يې د مذهب بنيادي اصل دی ، ابتداء کی د ټاو پيروانانو يوازی په ديويانو يقين درلود خو وروسته پکی د لاوړی او نورو مذهبي مشرانو پرستش هم شروع شو . له دی پرته د ټاو پيروان د فطرت د مظاهرو پرستش هم کوي ، ددی مذهب مقدس علامت ته (يینگ ينگ) وايي چی د فطرت د دوه متضادو جنسونو (نر او ښځې) نمايندگي کوي.

د ټاويزم مقدس کتابونه ټاوتيچنگ ، زينگ زي ، لاييزي او ټاوژنگ دي دا کتابونه د مختلفو زمانو مختلفو مصنفينو ته منسوب دي . لومړني دوه ياد شوي کتابونه ددی مذهب بنياد بلل کيږي .

له ميلاده ۲۰۰ کاله مخکی له نورو ملکونو نه چين ته دا خبره راغله چی لمر سپوږمی ستوري او آسمان له ځمکی نه کيرچاپېره گرځي ، ځمکه او د قطب ستوری په خپل ځای ولاړ دي ، د چين خلکو په دی ډير سوچ وکړو او اخر يې وويل چی يو کېدل او يو نه کېدل دا دوه بيل اصول دي ، دا دواړه د اور لړگي ، ختی او کاني په ذريعه خپل کار کوي او ددوی له کار کولو نه ټولو موسمونو او د خلکو زغلل پر ځل منځته راځي.

د لمر سپوږمی ستورو او اسمانونو د ټاوپدلو چلښت ته هغوئ د ټاو نوم وراکړ او ټاو ته يې د خدايي درجه ورکړه ، د ټاو مذهب پيروانو دومره ليکل وکړل چی د کتابونو ډيري يې جوړ کړل اول خو يې په لمر سپوږمی ستورو آسمان ځمکه انسان روح

پيدايښت او مرګ فکر وکړ او وليکل او بيا يې په سياست مذهب دواګانو وغيره ډير کتابونه وليکل په چين کې د ټاو مذهب بڼه وچلېد خو بيا په مذهب کې د ملاوت له امله د جادو ټوټکو او منترونو زور شو او اوس داسې دى چې يوازي د پيريانو او ديوانو په لمانځنه ولاړ دى بس.

اوس وخت کې ددې مذهب پيروان اکثره هغه خلک دي چې په بودايزم او کنفيوششيزم ايمان لري او له دغه دوه مذاهبو سره سره دا مذهب هم له ځان سره اخيستلى ځي ، ددې مذهب پيروان د يوې شميرنې له مخې درې ميليونه ته رسيږي.

شنتو مذهب

شنتو يو چينايي لفظ دی چی معنا يې ده (د ديوتاگانو لار) . د هندويزم غوندی دا مذهب هم په کوم خاص باني پورې تړلی نه دی خو ټول په دی عقیده دي چی دا مذهب په اصل کی د کیدونکی مذهبي ترقی نتیجه ده .

شنتو مذهب صرف په جاپان کی دی او له دوه زره کاله نه راروان دی ، ددوی د لمانځلو شی کامي دی او کامي څه شی دی په دی د شنتو مذهب عالمان هم نه پوهیږي خو وایي چی کامي ويني ، ډیر غټ ، وېروونکی ، چی نفع او نقصان دواړه رسولی شي لکه اور هوا لمر سپوږمۍ سمندر غرونه ونی .

د فیوجي غر هم کامي دی او یا کامي پکی دی د جاپان چی څومره شهنشایان ول هغوی ټول کامیان دي او یا کامي پکی دی ، په شنتو مذهب کی خدای او خدایي طاقت یوه خبره ده هیڅ فرق پکی نشته ، په چا کی چی کامي ده هغه په خپله کامي دی او څوک چی کامي دی هغه دیوتا او دیوي ده لېکن شهنشاه په جاپان کی د لمر ځوی دی او دیوتا دی .

ديوتا نر هم وي او بنځه هم او د هغوئ اولاد هم وي ، تر دوهمي نړيوالي جگړې پورې
شنتو د جاپان رسمي دين وو او د ټولو گرجاوو خرڅه يې حکومت وړکوله دی مذهب
يو دا غټ کار وکړ چی ټول جاپانيان يې شهنشاه ته وفادار کړل.

د شنتويزم باره کی دا خبره کيږي چی ددی مذهب روايت له قبل التاريخ زمانی نه
راړوان دی خو ځینی مؤرخين وايي چی شنتويزم د جاپان په لرغوني تهذيب کی نه وو
بلکی دا له جنوبي کوريا نه جاپان ته انتقال شوی دی په هر صورت دغه قبایلي روايت
اوس د مذهب شکل اختيار کړی او په جاپان کی د ملي تمدن حيثيت لري.

په پينځمه عيسوي پيړۍ کی چی کله بودايزم جاپان ته راغی نو دواړو مذاهبو په خپل
منځ کی داسی مفاهمت وکړ چی د (شنتوبد) په نامه يوه بيله مذهبي فرقه رامنځته شوه
چی په يو وخت دواړو مذاهبو پيروان وو ، له دی پرته کنفيوششيزم او تاويزم هم په
دغه مذهب ژور اثرات پريښي دي ، په اتلسمه پيړۍ کی مشهور جاپاني عالم
موتونوري ناگا شنتويزم د نورو مذاهبو له اثراتو نه جدا کړ او د خالص مذهب په
شکل وړاندی کولو کوشش يې وکړ ، دا په اصل کی په مذهب کی د مذهبي احياء يو
تحريک وو او داسی اصلاحات يې پکی وکړل چی په وجه يې له نورو مذاهبو نه ممتاز
شکل غوره کړ . له هغی وروسته په حکومتي سطحه ددی مذهب د پرمختگ

کوششونه وشول حتی چی په ۱۸۹۰ م کی د جاپان حکومت د دی مذهب تاریخ او بنیادي عقاید په تعلیمي نصاب کی شامل کړل ، د بودایزم له بیارغونی وروسته دا مذهب یو څه د زوال بنکار شو خو لا هم ددی مذهب اندازتاً څه کم درې میلیونه پیروان شته خو ورسره ورسره دوئی د بودایزم پیروان هم دي . په جاپان کی شپږ اتیا فیصده خلک په مختلطة توګه د بودایزم او شنتویزم دواړو پیروان دي. په دی مذهب کی هیڅ مقدس کتاب نشته خو په جاپان کی دوه کتابونو ته قومي او کلتوري اهمیت ورکول کیږي چی یو یې (کوجو کي) او بل یې (شو کونی هونګي) دی چی په تاریخ ، نظمونو د دیوتاګانو په کیسو او د مذهبي رسوماتو په بیان مشتمل دي.

یهودي مذهب

په تاریخي لحاظ یهودیت د نړۍ له سترو مذاهبو نه یو ده چی نسبت یې حضرت موسی علیه السلام ته کیږي. په نړۍ کی دا وخت درې کتابي مذاهب دي (یهودیت ، عیسایت او اسلام) یعنی دا هغه مذاهب دي چی پیروان یې دعوه کوي چی خدای ددوئ د پیغمبر په واسطه خپل کتاب پری نازل کړی دی. په دوئ کی یهودي مذهب تر ټولو لومړی دی.

دا وخت د یهودانو د اکثریت ملک اسرائیل دی ، تر دوه زره دریم کاله پورې د یهودانو شمیر څوارلس میلیونه ښودل شوی وو ددوئ د اعتقاد له مخی یهودیت هغه مذهب دی چی د خدای په وحدانیت او د یهودانو په عظمت او بهتری باندی یقین وراکول پکی ضروري دي دا دوه هغه بنیادونه دي چی د یهودي مذهب بنیاد پری ولاړ دی. یهودیت له دی امله هم د اهمیت وړ دی چی د هغوئ مسلسل او مرتب تاریخ محفوظ دی خو نړیوال مذهب ځکه نشو ورته ویلی چی د نړۍ په هر گوټ کی ددوئ د پیروانو د شتون سریره یې یوازی له اسرائیلو پرته بل چا د پیروی زړه نه دی کړی یوه وجه پکی دا هم ده چی له ډیرو مشکلو مراحلو به تیریږی او بیا به یهودیت دایری ته ننوځی .

د يهودانو تاريخ ډير اوږد او په زړه پورې دی ، مصر لورې ته له هجرت کولو نه د اروپا تر هولوکاسټ پورې د هغوئ تاريخ له بلا انتشار او مظلمو نه ډک دی خو په دغه ظلمونو او تنکدستيو کې هم دغه قوم خپل کورنۍ يووالی ، صليبي نسبت او نسلي نظريات په حيرانوونکې توگه محفوظ ساتلي دي ، ددوئ د تاريخ شروع له حضرت ابراهيم عليه السلام نه کيږي چې ځينې مؤرخين يې د ژوند زمانه له ميلاده ۲۰۶۷ او ځينې ۲۰۲۴ او ۱۹۵۵ پورې ښيي خو په دې اړه تراوسه پورې کوتلی سند موجود نه دی.

له حضرت عيسى ع نه اته سوه کاله مخکې حضرت موسی ع تير شوی وو د هغه د امت خلکو ته يهود ويل کيږي ، د حضرت موسی ع دوه زامن وو حضرت اسحق او حضرت ابراهيم ع ، اسحاق ع په شام کې وو او ابراهيم ع خپل ځوی اسماعيل له خپلې ميرمنې سره هغه ځای ته ورسول چيرته چې نن ورځ مکه ده ، د اسحاق ع ځوی حضرت يعقوب ع وو د هغه يو نوم اسرائيل هم وو نو ځکه خو د حضرت يعقوب ع اولادې ته بني اسرائيل وايي. د يعقوب ځوی يوسف په مصر کې د مال او خزانې وزير شو او د هماغه په زمانه کې د هغه پلار او اولادونه مصر ته راغلل او همدلته اباد شول.

په څو سوه کاله کې د بني اسرائيلو تعداد ډېر لوړ شو د مصر له بادشاه (چې د فرعونانو له سلسلې نه وو) سره دا ويره پيدا شوه چې چيرته داسې نشي چې بني اسرائيل دده په تخت قبضه وکړي ددې لپاره هغه حکم وکړ چې په بني اسرائيلو کې څوک هم نارينه بچي پيدا کيږي هغه به قتلولی شي او دغسې د قتل سلسله روانه شوه، په دې زمانه کې حضرت موسی پيدا شو که څه هم دې د بني اسرائيلو له نسل نه وو خو په داسې صورت پيدا شو چې بچ کړی شو.

کله چې موسی ځوان شو نو ډير طاقتور وو د فرعون د قوم يو کس په کوم چا زورياتي کړی وو نو حضرت موسی يې مخه ونيوله په دې کې د دواړو ترمنځ جنگ جگړه وشوه او د موسی په گوزار سره هغه کس مړ شو، نو له دې ويري چې گرفتار نشي نو موسی له مصر نه ووت او يو داسې ځای ته ورسيد چې هلته يو بزراک اوسېده هغه له حضرت موسی سره د خپلې لور نکاح وکړه او څه موده وروسته حضرت موسی له خپلې ميرمنې سره د مصر په اراده راروان شو.

شپه شوه او يخني وه موسی ته چيرته اوړ بنکاره شو نو خپلې ميرمنې ته يې وويل چې زه د گرمېدلو لپاره ځم چې اوړ راوړم او که له اوړ سره څوک موجود وو نو د لارې ادرس به هم تری مالوم کړم او د اوړ لوري ته روان شو.

هلته يې يو غيبي اواز واورېد او د الله نښاني يې وليده ، له الله سره يې خبرې وکړې او هم دغه ځای کې يې هغه خپل پيغمبر مقرر کړ او حکم يې ورته وکړ چې فرعون ته ورشه پوی يې کړه چې مسلمان شي او بني اسرائيل بيرته خپل پلرني ټاټوبي فلسطين ته راوله.

فرعون په لاره نشو او موسی بني اسرائيل له ځان سره واخيستل چې تعداد يې مؤرخين شپږ لاکه ښيي د فلسطين په لوري روان شو خو فرعون بيا هم ورپسې شو او په درياب کې غرق شو. حضرت موسی چې د سینا دښتې ته ورسيد نو بيا يې کوه طور ته د تلو اراده وکړه او هلته يې څلوېښت ورځې تيرې کړې او له تورات سره بيرته راغی. اوس تورات د حضرت موسی کتاب دی او يهودان دعوه کوي چې هغوئ همدا تورات مني خو دا هم ورسره وايي چې د وخت د ضرورتو مطابق د يهوديت عالمانو په تورات کې څه اضافه هم کړې ده.

يهوديان خدای هم مني او وايي چې يو دی له حضرت عیسی نه مخکې ټول پيغمبران هم مني فرښتې قيامت له مرگه پس ژوند او حساب کتاب جنت دوزخ دا ټولې خبرې مني، کله چې د مني موسم شروع کېږي نو ددوئ نوی کال شروع شي او د لومړۍ مياشتې تر لومړيو لسو ورځو پورې خپل کال لمانځي. دغه ورځې دوئ د خدای د

ترلاسه کولو لپاره ډیری برکتناکی بولي او لسمه ورځ د حساب ورځ مني په دی ورځ د خلکو عملونه د خدای په وړاندې پیش کیږي او چی څه فیصله یې وکړه هغه وکړي او له ځان سره یې محفوظ کیږدي د حشر په ورځ به ددی فیصلو عمل مخی ته راځي چی د چا په عمل څه فیصله شوی ده. هم په لسمه ورځ یهودیان د خپلو گناهونو اعتراف کوي او توبه تری باسي ، په اونۍ کی د هفتی ورځ یهودیانو ته هغسی متبرکه ده څنکه چی مسلمانانو ته د جمعی ورځ ده او عیسویانو ته د یکشنبی.

یهودیان خپل قوم په ټوله نړۍ عزت من قوم گڼي او دا دعوه کوي چی خدای ته تر بل هرچا دوئی ډیر خوښ دي د عیسی ع د راتگ انتظار دي او وایي چی کله راشي نو د هغه د عدل بادشاهی په وخت به زموږ درجه په ټولو کی اوچته وي لکه چی مسلمانان وایي که څه هم یهودي مذهب یوازی د بني اسرائیلو لپاره وو او تبلیغي مذهب نه دی خو بیا هم یهودان د خپل دین ډیر کم تبلیغ کوي.

عیسایي مذهب

د حضرت عیسی پیدایښت یوه معجزه وه ځکه چې هغه له پلاره بغیر پیدا شوی وو او خبری یې کړی وی د خدای د لویوالي خبره یې کړی وه او ځان ته یې د خدای بنده او پیغمبر خطاب کړی وو او دا دعوه یې هم کړی وه چې د حضرت موسی په دین کی چې کوم کوروالی پیدا شوی دی هغه به سموي د هغه د کتاب نوم انجیل وو.

حضرت عیسی ع ډیره کمه موده ژوندی وو د هغه د ژوند د حالاتو باره کی چا نه دي لیکلي انجیل د هغه د حواریونو له اړخه سینه په سینه نورو ته منتقل شوی او ډیر وروسته ولیکلی شو او په دغه موده کی چې هره غلطی شوی ده هغه غلطی پاتی شوی.

کله چې د عیسایت تبلیغیان اروپا ته ورسېدل نو په دی فکر چې عیسایت زه ترزره خپور شي نو د هغه سیمو د خلکو ډیری خبری یې په عیسایت کی کډی کړی کومی چې د هغه خلکو لپاره مقدسی وی او نه یې شوی پریښودی ، او دغسی عیسایت دومره حده پورې خپور شو چې نن ورځ په نړی کی د مذاهبو له لحاظ غټ تعداد د همدی دین د پیروانو دی.

د عيسايت اصل عقیده خو دا وه چي الله يو دی او يوازی دی یعنی پ توحيد يې عقیده لرله خو د عیسی د عجیب پیدایش په وجه پکی ډیری خبری وړاندې شوی ، عیسایان اوس الله يو هم مني او درې هم ، یعنی پلار زوی او روح القدس درې بیلایل هم دي او يو هم ، چي دا ډیره مبهمه خبره پاتی شوی ده خو يو عام عيسايي په اسانه سره وييلي شي چي حضرت عیسی د خدای زوی وو.

د مذهب او اخلاقو په انسايکلوپيډيا کی عيسايي مذهب دا رنگه تعريف شوی دی: يو اخلاقي تاريخي مذهب دی چي په ټوله نړی کی خپور شوی دی توحيد مني نجات وړکونکی دی او د الله او بنده ترمنځ عیسی مسيح د غټو غټو کارونو لپاره واسطه بولي،،،

په عيسويت کی ډیری فرقې جوړې شوي دي خو په دوئی کی درې تر ټولو غټي فرقې دي - رومن کاتولیک ، ايسټيرن ارتودکسي او پروټسټنټ. ددی دريواړو په عقیدو او طريقو کی لوی اختلاف موجود دی او غټ بحثونه پکی دي خو دلته يې مونږ په لنډه لنډه بيانوو:

په رومن کاتولیک مذهب کی چي تر ټولو پخوانی دی پاپ د تاريخي کلیسا ظاهري پيشوا دی او حضرت عیسی ع ددغه کلیسا باطني او روحاني پيشوا دی. پاپ د حضرت

عیسی وارث بلل کیږي او د عیسویانو دا عقیده ده چی پاپ ته د حضرت عیسی روحاني سرپرستي او هدايت حاصل دی نو په دی وجه د پاپ او د هغه د مشورتي کونسل ټولی فیصلی هم د حضرت عیسی فیصله بلل کیږي او په هغی عمل د ټول کاتولیک مذهب په پیروانانو واجب دی په کاتولیک مذهب کی د کتاب او شریعت فکر نشي کیدای بلکی د پاپ فیصله هرڅه دي.

د ایستیرن آرتودکسي عقیده داده چی د پاپ او کلیسا په مقابل کی صحیح عبادت ، په ګناه صحیح اقرار او په مذهبي رسوماتو او د حضرت عیسی ع د مشری نه شکیدونکی سلسله اصل مذهب ګني، د حضرت عیسی په دوهم ځل پیدایښت عقیده باندی ددوی ټول مذهبي معاملات او دارومدار ولاړ دی.

په پروتستنت کی هم دوه فرقې دي ، د لوتھر پیروان او د کالون پیروان ، لوتھر په شپاړسمه عیسوي پیړی کی د عیسوي مذهب د اصلاح کار وکړ ، هغه د پاپ او د هغه فیصلی یوی خواته کېښودی او د انجیل د تعلیماتو د مخکیوالي کوشش یې وکړ ، هغه عیسایت هغه حالت ته راوړل غوښتل په کوم کی په پیل کی وو ، هغه په خلکو کی دا فکر عام کړ چی د کلیسا اصلي وظیفه داده چی خلکو ته د انجیل اصلي تعلیمات ورسوي او هغه مذهبي رسومات ادا کړی لکه پیتسمه وغیره ... د لوتھر په فکر چی په

مذهب د عمل صورت دادی چی پاکه زندگی اختیار کړی شي او د دنیا کارونه د مذهب د هدایت مطابق ترسره شي ، هغه د عباداتو او داخلي پاکیزګۍ قایل وو او د کلیسا د نظام او انتظام هم قایل وو ، خو په سیاست کې یې د مذهب دخالت نه غوښتل.

د کالون رایه بیا دا وه چی یوازی د انجیل تعلیمات دی خواړه کړی شي د پېتسمه وغیره رسوماتو په ادا کولو سره کلیسا خپل مقصد ته نه رسیږي ، بلکې کلیسا ته د عیسویانو د دنیوي ژوندانه برابرولو او ترقۍ ورکولو لپاره هم څه ناڅه پکار دي هغه د خلکو سیاسي ټولنیزه او کلتوري زندګي هم له کلیسا نه بیلول نه غوښتل.

کالون د عیسویت په دین یو ډیر غټ کتاب هم لیکلی دی.

مانویت

یو لرغونی مذهب دی چی په عراق کی راوتو کهد د نورو مذاهبو غوندی ددی مذهب بانی هم (مانی) وو چی په ۱۷مه هجری پیری کی په عراق کی پیدا شو د هغه حالات د مسلمانو مؤرخینو له قوله مونږ ته رارسېدلي دي ، ددغه مؤرخینو په وینا هغه یو فلسفي وو او د خپل یو داسی مذهب بنیاد یی کینود چی له زرتشتیت یهودیت او عیسویت نه اخیستل شوی وو، په هغه وخت کی زرتشتیت د ایران رسمي مذهب وو خو کله چی وکتل شول د مانی مذهب د زرتشتیت خلاف یو چیلنج جوړېدو نو د ایران د هغه وخت بادشاه بهرام اول چی د زردشتیت پیروان وو مانی قتل کړ او د هغه په پیروانو یی ډیر ظلمونه وکړل له دی وروسته د مانیزم پیروانانو د منځنی آسیا او چین خواته هجرت وکړ خو ځینی مؤرخینو لیکلي دي چی د ایران بل بادشاه (دوهیم شاپور - ۳۰۹-۳۷۹) مانیزم قبول کړی وو خو په دی اړه کوم ثابت دلیل نشته خو یوازی دا چی هغه د مانی له پیروانو سره نیک برخورد کاوو ، دغه وخت کی مانیزم په چین ، لویدیځه آسیا ، شمالي افریقا ، جنوبي اروپا ، فرانسه او اسپانیا کی خپور شوی وو. خو په اوومه پیری کی ددی مذهب اثر ختمیدل شروع شول او بالاخره تقریباً ددی مذهب وجود اوس باقي نه دی پاتی.

مانويت کي د سامي او غير سامي دواړو قسمه مذاهبو پيغمبرانو ، ديوتاگانو او سپيڅلو مناسکو منل شته خو لږه موده وروسته بيا دا مذهب د تحريفاتو بنکار شوی وو. ماني تقريباً اووه يا اته کتابونه ليکلي وو چي پکي دا مذهب يو الهامي مذهب منل کيدو ، دا کتابونه په سرياني ژبه ليکل شوي وو ، يو بل کتاب يې هم وو چي ارزنگ نومېده او په تصاويرو مشتمل وو خو دا مهال ددی ټولو کتابونو له څو ټکرو پرته بل هيڅ هم نه دي پاتې شوي ، مانيزم د ثنويت لوري ته مایل وو خو پکي د زرتشتي خدای تصور هم رايج وو . که څه هم مانويت نن ورځ معدوم بلل کيږي لېکن په نړی کي په متفرق ډول يوه کمه شمير ابادي اوس هم ددی دين پيروان شته.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library